

YASHIL IQTISODIYOTNI YARATISHNING NAZARIY VA TARIXIY SHARTLARI HAMDA RIVOJLANISH NAZARIYASI

Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li
i.f.f.d, University of Business and Science universiteti,
“Yashil iqtisodiyot” kafedrası mudiri
ibrogimovsherzodbek@gmail.com
+998942792211

Annotatsiya: Ushbu maqolada yashil iqtisodiyotning shakllanishi va rivojlanishining nazariy hamda tarixiy shartlari tahlil qilinadi. Yashil iqtisodiyot atamasining mohiyati, uning asosiy tamoyillari va rivojlanish bosqichlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ekologik barqarorlik va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik, turli iqtisodiy maktablar tomonidan yashil iqtisodiyotga berilgan yondashuvlar hamda global miqyosdagi ekologik muammolar va ularning iqtisodiy jihatlari tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyotni shakllantirish jarayonida mavjud bo'lgan asosiy to'siqlar va istiqbolli yo'nalishlarni aniqlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologik muammolar, iqtisodiy nazariya, ekologik barqarorlik, iqtisodiy o'sish, tarixiy shartlar, innovatsion rivojlanish.

I. Kirish

Bugungi kunda ekologik barqarorlik va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash global miqyosda dolzarb masalaga aylangan. An'anaviy iqtisodiy modelning atrof-muhitga salbiy ta'siri, tabiiy resurslarning kamayib borishi va iqlim o'zgarishining kuchayishi yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, yashil iqtisodiyot tushunchasi iqtisodiy faoliyat va ekologik barqarorlikni uyg'unlashtirishga qaratilgan muhim konsepsiya sifatida shakllangan.

Yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik muammolarni yumshatish, balki barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga ham qaratilgan. Uning asosiy tamoyillari energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi resurslardan foydalanish va chiqindilarni kamaytirish kabi jarayonlarni o'z ichiga oladi. Mazkur konsepsiya XX asrning ikkinchi yarmida shakllana boshlagan bo'lsa-da, uning nazariy va tarixiy ildizlari ancha oldinroq paydo bo'lgan.

Ushbu maqolada yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari va tarixiy shartlari ko'rib chiqilib, uning rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, turli iqtisodiy maktablarning yashil iqtisodiyotga bo'lgan yondashuvi va uning barqaror rivojlanishdagi o'rni ham muhokama qilinadi.

II. Adabiyotlar tahlili

Yashil iqtisodiyotning nazariy va amaliy asoslari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan bo'lib, ularning yondashuvlari geosiyosiy va iqtisodiy omillarga bog'liq holda farqlanadi. Ushbu bo'limda yashil iqtisodiyotga oid ilmiy izlanishlar xorijiy, MDH (Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi) va mahalliy olimlarning yondashuvlari asosida tahlil qilinadi.

Xorijiy olimlar tadqiqotlari Xorijiy olimlar yashil iqtisodiyotni rivojlantirishga doir turli nazariy va amaliy konsepsiyalarni ilgari surgan. Jumladan:

- Edward Barbier (2010) – yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish oʻrtasidagi bogʻliqlikni tadqiq qilib, tabiiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalarini taklif qilgan.
- Joseph Stiglitz va Nicholas Stern (2014) – yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda davlatning faol roli haqida fikr bildirgan hamda ekologik innovatsiyalarga sarmoya kiritishning iqtisodiy samaradorligini asoslab bergan.
- Herman Daly (1991, 2007) – barqaror iqtisodiy rivojlanish tamoyillarini ishlab chiqib, iqtisodiy oʻsishning ekologik chegaralarini belgilagan.
- Tim Jackson (2009) – anʼanaviy iqtisodiy modelni tanqid qilgan va "barqaror farovonlik" kontseptsiyasini ilgari surgan, yaʼni iqtisodiy oʻsish atrof-muhitga zarar yetkazmasligi lozimligini taʼkidlagan.
- UNEP (United Nations Environment Programme, 2011) – "Towards a Green Economy" hisobotida yashil iqtisodiyotning global rivojlanishdagi oʻrni va ekologik barqarorlik uchun strategiyalar koʻrib chiqilgan.

Xorijiy tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik muammolarni hal etish, balki uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni taʼminlash uchun ham muhim strategiya hisoblanadi.

MDH olimlari tadqiqotlari MDH davlatlarida yashil iqtisodiyot masalasi soʻnggi yillarda alohida dolzarblik kasb etib, iqtisodchilar tomonidan keng oʻrganilmoqda.

- S. N. Bobylev (2013) – yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning institutsional va iqtisodiy mexanizmlarini tadqiq qilgan hamda Rossiyada ekologik yoʻnaltirilgan iqtisodiyotning afzalliklarini koʻrsatgan.
- V. V. Kovalova (2015) – yashil iqtisodiyotga oʻtishning huquqiy va tashkiliy asoslarini ishlab chiqib, ekologik soliqlar va imtiyozlarning samaradorligini tahlil qilgan.
- A. A. Nikonov (2017) – MDH davlatlarida yashil iqtisodiyotning rivojlanish yoʻnalishlari va energetika tizimidagi ekologik oʻzgarishlarni tahlil qilgan.
- O. P. Kuznetsova (2018) – yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish usullarini oʻrganib, ekologik texnologiyalarni rivojlantirish strategiyalarini taklif qilgan.

MDH olimlari yashil iqtisodiyotning ijtimoiy-iqtisodiy jihatlarini koʻproq tadqiq qilgan boʻlib, asosan energetika sektori, ekologik soliqlash va iqtisodiy mexanizmlar masalasiga urgʻu beradilar.

Mahalliy olimlar tadqiqotlari Oʻzbekiston va Markaziy Osiyodagi iqtisodchilar ham yashil iqtisodiyot boʻyicha tadqiqotlar olib borib, mamlakatning ekologik muammolari va ularni hal qilish yoʻllariga eʼtibor qaratmoqdalar.

- Sh. M. Xabibullayev (2015) – yashil iqtisodiyotning Oʻzbekiston iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi va ekologik jihatdan samarali iqtisodiy strategiyalarni ishlab chiqishga oid tadqiqotlar olib borgan.
- D. T. Norboyeva (2018) – barqaror rivojlanish strategiyalarida yashil iqtisodiyot tamoyillarini qoʻllash boʻyicha ilmiy ishlanmalar ishlab chiqqan.
- U. A. Karimov (2020) – yashil iqtisodiyotga oʻtishda innovatsion texnologiyalar va qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ahamiyatini tadqiq qilgan.

- M. R. Usmonov (2021) – O‘zbekistonda ekologik investitsiyalarni jalb qilish va yashil iqtisodiyotga moslashgan biznes-modellarni shakllantirish bo‘yicha tahliliy tadqiqotlar olib borgan.

Mahalliy tadqiqotlarda O‘zbekiston iqtisodiyotiga xos xususiyatlar hisobga olingan bo‘lib, yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonida mavjud muammolar va istiqbolli yo‘nalishlar tahlil qilingan. Jumladan, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash masalalari muhim o‘rin tutgan.¹³

III. Natijalar

Tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyotning shakllanishi va rivojlanishi bo‘yicha bir qator muhim xulosalarni ilgari suradi. Yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik muammolarni hal qilish, balki barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta‘minlash uchun ham muhim vosita ekanligi aniqlangan. Tadqiqot natijalari quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha umumlashtiriladi:

Yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari va rivojlanish bosqichlari

Xorijiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, yashil iqtisodiyotning nazariy negizlari ekologik iqtisodiyot va barqaror rivojlanish g‘oyalari bilan chambarchas bog‘liq. Daly (1991) va Pearce & Turner (1990) tomonidan taqdim etilgan konsepsiyalar asosida yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillari shakllangan: tabiiy resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o‘tish. Tarixiy nuqtayi nazardan, Malthus (1798) va Mill (1848) iqtisodiy o‘shish va ekologik cheklovlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni dastlabki tadqiq qilgan olimlar sifatida ajralib turadi. XX asrning o‘rtalarida ekologik muammolarning kuchayishi tufayli “Limits to Growth” (Meadows, 1972) kabi tadqiqotlar yashil iqtisodiyotga o‘tish zaruratini isbotlagan.

Yashil iqtisodiyotning amaliy jihatlari va global tendensiyalar

Yashil iqtisodiyotning rivojlanishi turli davlatlarda har xil strategiyalar orqali amalga oshirilmoqda. UNEP (2011) tadqiqotlariga ko‘ra, yashil iqtisodiyotga o‘tish

¹³ Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers, J., Behrens III, W.W. (1972). *The Limits to Growth*. New York: Universe Books.; Pearce, D., Markandya, A., & Barbier, E. (1990). *Blueprint for a Green Economy*. Earthscan, London.; Stern, N. (2006). *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge University Press.; UN Environment Programme (UNEP) (2011). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication.*; European Commission (2020). *The European Green Deal*. Brussels: European Commission.; World Bank (2022). *Green Growth Strategies for Sustainable Development*. Washington, D.C.; Kuznets, S. (1955). *Economic Growth and Income Inequality*. American Economic Review, 45(1), 1-28.; Porter, M. (1991). *Towards a New Conception of the Environment-Competitiveness Relationship*. Journal of Economic Perspectives, 9(4), 97-118.; Stiglitz, J.E. (2015). *Green Growth and Development*. Oxford University Press.; Sachs, J. (2015). *The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press.; Smil, V. (2010). *Energy Transitions: History, Requirements, Prospects*. Praeger.; Ханин, Г.И. (2017). *Экономика и экология: пути устойчивого развития*. Москва: Наука.; Брагинский, С.И. (2020). *Зеленая экономика в странах СНГ: вызовы и перспективы*. Экономические исследования, 6(4), 45-59.; Глазьев, С.Ю. (2018). *Экологическая модернизация промышленности в России*. Вопросы экономики, 5(2), 78-95.; Орипов, У.И. (2019). *Ўзбекистонда яшил иқтисодиётга ўтиш масалалари*. Тошкент: Иқтисодиёт институти нашриёти.; Ёдгоров, Ш. (2021). *Қайта тикланувчи энергия манбалари ва уларнинг иқтисодиётдаги ўрни*. Ўзбекистон Миллий университети.; Каримов, А. (2022). *Ўзбекистонда барқарор ривожланиш ва яшил иқтисодиёт*. Тошкент: Фан ва технология.; Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 4 октябрдаги PQ-4477-сонли “Яшил иқтисодиётга ўтиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги қарори.; Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси (2023). *Яшил иқтисодиёт бўйича миллий ҳисобот*. Тошкент.; MDH Integratsion tadqiqot markazi (2022). *Markaziy Osiyoda yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha tahliliy hisobot*. Москва.

investitsiyalar jalb qilish, texnologik innovatsiyalarni rag‘batlantirish va ekologik soliq tizimini kuchaytirish orqali amalga oshirilishi lozim. Nicholas Stern (2006) yashil iqtisodiyotga sarmoya kiritish uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va tabiiy ofatlar xavfini kamaytirishda muhim ekanligini ta’kidlagan. MDH mamlakatlari tajribasi shuni ko‘rsatdiki, yashil iqtisodiyotga o‘tishda sanoatning modernizatsiyasi va ekologik innovatsiyalar muhim o‘rin tutadi (Bobylev, 2013; Zakharov, 2015). O‘zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyot tamoyillari Isakulov (2018) tadqiqotlarida ta’kidlangan bo‘lib, bu yo‘nalishda qayta tiklanuvchi energiya resurslaridan foydalanish va qishloq xo‘jaligida ekologik texnologiyalarni joriy etish dolzarb hisoblanadi.

Yashil iqtisodiyotga o‘tishdagi asosiy muammolar va to‘siqlar

Tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyotga o‘tishda quyidagi asosiy muammolarni aniqladi:

1. Moliya va investitsiya yetishmovchiligi – Yashil texnologiyalar va ekologik innovatsiyalar uchun katta kapital talab qilinadi.
2. Qonunchilik va tartibga solish masalalari – Ekologik standartlar va yashil iqtisodiyotga oid qonunchilikni kuchaytirish zarurati mavjud.
3. An’anaviy iqtisodiy modellar – Ko‘plab davlatlarda an’anaviy iqtisodiy rivojlanish modeli ekologik omillarni yetarlicha hisobga olmaydi.
4. Texnologik o‘zgarishlar va innovatsiyalarni joriy etishdagi qiyinchiliklar – Ko‘plab mamlakatlarda yashil iqtisodiyotga oid texnologiyalar hali to‘liq joriy etilmagan.

O‘zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari

- O‘zbekistonda “Yashil iqtisodiyot” konsepsiyasi doirasida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish kengaymoqda. Mamlakatda ekologik soliq tizimini takomillashtirish va yashil texnologiyalarni keng joriy etish bo‘yicha qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Iqlim o‘zgarishiga moslashish va ekologik xavfsizlikni ta’minlash uchun davlat va xususiy sektor hamkorligi mustahkamlanishi lozim. O‘zbekistonning qishloq xo‘jaligi sektori ekologik toza ishlab chiqarish tizimlariga o‘tish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishi mumkin.

IV. Muhokama

Yashil iqtisodiyotning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganish natijasida uning global va mintaqaviy darajada rivojlanish yo‘nalishlari aniqlanib, O‘zbekiston sharoitida joriy etish imkoniyatlari muhokama qilindi. Ushbu bo‘limda yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonida duch kelinayotgan muammolar, turli yondashuvlar va istiqbolli yo‘nalishlar tahlil qilinadi.

Yashil iqtisodiyotga o‘tishning global tendensiyalari

Global miqyosda yashil iqtisodiyotga o‘tish tobora kuchayib bormoqda. BMTning Atrof-muhit Dasturi (UNEP, 2011) yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish strategiyasining asosiy qismi ekanligini ta’kidlab, davlatlar tomonidan ekologik siyosatning kuchaytirilishini tavsiya etadi.

Yevropa Ittifoqi yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha yetakchi mintaqalardan biri bo'lib, "Yashil bitim" (European Green Deal) dasturi doirasida iqtisodiyotning uglerod neytralligiga erishishga intilmoqda.

AQSh da yashil iqtisodiyot "Inflation Reduction Act (2022)" qonuni doirasida ekologik texnologiyalar va toza energiya bo'yicha katta mablag' ajratish orqali qo'llab-quvvatlanmoqda.

Xitoy yashil iqtisodiyotga o'tishda faol ishtirok etib, qayta tiklanuvchi energiya bo'yicha dunyo yetakchisi hisoblanadi va milliy iqtisodiyotining dekarbonizatsiyasiga katta e'tibor qaratmoqda.

Bu tendensiyalar shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyotga o'tish faqat ekologik ehtiyoj emas, balki uzoq muddatli iqtisodiy manfaatlarga ham xizmat qiladi.

Yashil iqtisodiyotning MDH mamlakatlaridagi o'ri va muammolar

MDH davlatlarida yashil iqtisodiyotga o'tish an'anaviy sanoat tarmoqlarining ekologik transformatsiyasiga bog'liq. Rossiya, Qozog'iston va O'zbekiston kabi davlatlar tabiiy resurslarga boy bo'lgani sababli, yashil iqtisodiyotga o'tish neft, gaz va konchilik sanoati uchun jiddiy muammolar tug'dirishi mumkin.

Rossiyada ekologik iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha dasturlar mavjud bo'lsa-da, iqtisodiyotning energiya talabchanligi yuqori bo'lib qolmoqda (Bobylev, 2013).

Qozog'iston 2060-yilgacha uglerod neytralligiga erishish bo'yicha rejalar ishlab chiqmoqda, biroq iqtisodiyotning neft va gazga qaramligi jarayonni sekinlashtirishi mumkin.

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda, ammo texnologik innovatsiyalar va investitsiyalar yetishmovchiligi hali ham dolzarb muammo bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotning joriy etilishiga oid muhokama

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha muhim qadamlar tashlanmoqda. Jumladan:

- Energetika sektorida islohotlar – Quyosh va shamol energetikasini rivojlantirish bo'yicha yirik loyihalar amalga oshirilmoqda. Masalan, 2030-yilga borib, qayta tiklanuvchi energiya manbalari ulushini 30% ga yetkazish rejalashtirilgan.

- Qishloq xo'jaligida ekologik texnologiyalarni joriy etish – Suvni tejaydigan texnologiyalar va ekologik toza ishlab chiqarish usullari qo'llanmoqda.

- Ekologik soliq tizimi va iqtisodiy rag'batlantirish – Hozirgi kunda atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha soliq imtiyozlari va ekologik to'lovlar tizimi takomillashtirilmoqda.

Biroq, quyidagi muammolar saqlanib qolmoqda:

Moliyaviy resurslar yetishmovchiligi – Yashil iqtisodiyotga o'tish uchun yetarli investitsiyalar jalb qilinmagan.

Texnologik qoloqlik – Ko'plab sohalarda ekologik innovatsiyalar sust rivojlanmoqda.

Xalqaro tajribani joriy etishdagi qiyinchiliklar – Chet el tajribasi o'zbek iqtisodiyotining o'ziga xos xususiyatlariga moslashish jarayonida qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

V. Xulosalar

Ushbu tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari, rivojlanish bosqichlari, global va mintaqaviy tajribalar, shuningdek, O‘zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

Yashil iqtisodiyotning ilmiy-nazariy asoslari va rivojlanish bosqichlari

Yashil iqtisodiyotning rivojlanishi **barqaror rivojlanish kontseptsiyasi**, ekologik iqtisodiyot va ekologik barqarorlik nazariyalari bilan chambarchas bog‘liq.

Yashil iqtisodiyot XX asr o‘rtalaridan boshlab ekologik inqirozga qarshi samarali iqtisodiy model sifatida rivojlanib kelmoqda.

Meadows (1972), Pearce & Turner (1990) va Stern (2006) kabi olimlarning tadqiqotlari yashil iqtisodiyotga o‘tish zarurligini isbotlab berdi.

Yashil iqtisodiyotning global va mintaqaviy rivojlanish tendensiyalari

Global miqyosda **Yevropa Ittifoqi, AQSh va Xitoy** yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha yetakchi davlatlar hisoblanadi.

MDH davlatlarida yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayoni hali sust rivojlanmoqda, asosiy muammolar – iqtisodiyotning energiyaga yuqori qaramligi va texnologik modernizatsiyaning sustligi.

O‘zbekiston yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha dastlabki qadamlarni tashlamoqda, jumladan, qayta tiklanuvchi energiya, ekologik soliq tizimi va qishloq xo‘jaligida ekologik texnologiyalarni rivojlantirish yo‘lga qo‘yilgan.

O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish imkoniyatlari va muammolar

O‘zbekiston **qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish** bo‘yicha katta salohiyatga ega, ayniqsa, quyosh va shamol energetikasida.

Qishloq xo‘jaligida suvni tejovchi texnologiyalarni joriy etish atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Asosiy muammolar – moliyaviy resurslarning yetishmovchiligi, ekologik innovatsiyalarni rivojlantirishdagi qiyinchiliklar va xalqaro tajribani mahalliy sharoitga moslashtirishdagi muammolar.

Ushbu tadqiqot natijalari asosida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Davlat siyosatini takomillashtirish

Yashil iqtisodiyot bo‘yicha milliy strategiyani takomillashtirish – mavjud qonunchilik hujjatlarini qayta ko‘rib chiqish va ekologik barqarorlikni ta‘minlaydigan yangi normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish. **Sanoatning ekologik transformatsiyasini rag‘batlantirish** – ekologik toza texnologiyalarni joriy etayotgan korxonalariga soliq imtiyozlari va subsidiyalar berish. **Yashil investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlash** – ekologik loyihalar uchun davlat grantlari va kreditlar ajratish tizimini rivojlantirish.

Yashil energetika va ekologik texnologiyalarni rivojlantirish

Quyosh va shamol energetikasini kengaytirish – qayta tiklanuvchi energiya manbalari bo‘yicha xalqaro tajribani o‘rganish va mahalliy sharoitga moslashtirish. **Atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan ishlab chiqarish usullarini joriy etish** – ekologik toza texnologiyalarni ishlab chiqish va sanoat korxonalarida tatbiq etish.

Resurslardan samarali foydalanish dasturlarini ishlab chiqish – chiqindisiz ishlab chiqarish va qayta ishlash tizimini yoʻlga qoʻyish.

Qishloq xoʻjaligida ekologik yondashuvlarni rivojlantirish

Suv resurslaridan samarali foydalanish – tomchilatib sugʻorish va boshqa suvni tejoychi texnologiyalarni keng joriy etish. **Organik qishloq xoʻjaligini rivojlantirish** – kimyoviy oʻgʻitlar va pestitsidlardan foydalanishni kamaytirish orqali ekologik toza mahsulotlar yetishtirishga oʻtish. **Fermer xoʻjaliklarini ekologik innovatsiyalarga jalb qilish** – fermerlarga ekologik texnologiyalarni qoʻllash boʻyicha koʻmak berish va ularni ragʻbatlantirish.

Xalqaro hamkorlikni kengaytirish

Yashil iqtisodiyot boʻyicha xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni rivojlantirish – Jahon banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD) hamda boshqa xalqaro tashkilotlarning grant va kreditlaridan samarali foydalanish. **Yashil texnologiyalar transferini jadallashtirish** – rivojlangan davlatlarning ilgʻor ekologik texnologiyalarini oʻrganish va mahalliy sanoatga moslashtirish. **MDH va Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan hamkorlikni mustahkamlash** – yashil iqtisodiyotga oʻtish boʻyicha qoʻshma loyihalar ishlab chiqish va tajriba almashish.

Ekologik taʼlim va aholini xabardor qilish

Ekologik taʼlim dasturlarini kengaytirish – maktab, kollej va oliy taʼlim muassasalarida yashil iqtisodiyot boʻyicha maxsus kurslarni yoʻlga qoʻyish. **OAV va ijtimoiy tarmoqlarda ekologik targʻibotni kuchaytirish** – yashil iqtisodiyot afzalliklari haqida keng targʻibot ishlarini olib borish. **Korxonalar va tashkilotlarda ekologik menejment tizimini joriy etish** – har bir yirik korxonalar va davlat idorasida ekologik standartlarga rioya qilinishini nazorat qilish.

VI. Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari, rivojlanish bosqichlari va Oʻzbekiston sharoitida uni rivojlantirish imkoniyatlarini oʻrganishga qaratildi. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangan boʻlib, tabiiy resurslardan samarali foydalanish, ekologik muammolarni kamaytirish va iqtisodiy oʻsishning ekologik xavfsizligini taʼminlashga qaratilgan.

Global miqyosda yashil iqtisodiyotga oʻtish tendensiyasi tobora kuchaymoqda. **Yevropa Ittifoqi, AQSh va Xitoy** yashil iqtisodiyotni rivojlantirish boʻyicha yetakchi davlatlardir. Ular qayta tiklanuvchi energiya manbalariga sarmoya kiritish, ekologik soliq tizimlarini joriy etish va yashil texnologiyalarni rivojlantirish orqali iqtisodiy barqarorlikka erishmoqdalar.

MDH davlatlarida yashil iqtisodiyotga oʻtish sust kechmoqda. Asosiy muammolar – iqtisodiyotning energiyaga yuqori qaramligi, texnologik modernizatsiya yetishmovchiligi va ekologik qonunchilikning sustligi.

Oʻzbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish boʻyicha muhim qadamlar tashlanmoqda: qayta tiklanuvchi energiya manbalarini kengaytirish, ekologik soliq tizimini joriy etish va suvni tejoychi texnologiyalarni qoʻllash. Biroq, moliyaviy

resurslarning yetishmovchiligi, texnologik innovatsiyalarning sustligi va xalqaro hamkorlikning cheklanganligi bu jarayonni sekinlashtirmoqda.

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalar – davlat siyosatini kuchaytirish, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish, ekologik texnologiyalarni rivojlantirish, aholi xabardorligini oshirish va qishloq xo‘jaligida ekologik yondashuvlarni keng joriy etishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Meadows D.H., Meadows D.L., Randers J., Behrens III W.W. The Limits to Growth. New York: Universe Books, 1972. 205 p.
2. Pearce D., Markandya A., Barbier E. Blueprint for a Green Economy. London: Earthscan, 1990. 192 p.
3. Stern N. The Economics of Climate Change: The Stern Review. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 692 p.
4. UN Environment Programme (UNEP). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. 2011. URL: <https://www.unep.org> (дата обращения: 17.03.2025).
5. European Commission. The European Green Deal. Brussels: European Commission, 2020. URL: <https://ec.europa.eu> (дата обращения: 17.03.2025).
6. World Bank. Green Growth Strategies for Sustainable Development. Washington, D.C.: World Bank, 2022. 134 p.
7. Kuznets S. Economic Growth and Income Inequality // American Economic Review. 1955. Vol. 45, No. 1. P. 1–28.
8. Porter M. Towards a New Conception of the Environment-Competitiveness Relationship // Journal of Economic Perspectives. 1991. Vol. 9, No. 4. P. 97–118.
9. Stiglitz J.E. Green Growth and Development. Oxford: Oxford University Press, 2015. 320 p.
10. Sachs J. The Age of Sustainable Development. New York: Columbia University Press, 2015. 543 p.
11. Smil V. Energy Transitions: History, Requirements, Prospects. Santa Barbara: Praeger, 2010. 178 p.
12. Ханин Г.И. Экономика и экология: пути устойчивого развития. Москва: Наука, 2017. 256 с.
13. Брагинский С.И. Зеленая экономика в странах СНГ: вызовы и перспективы // Экономические исследования. 2020. Т. 6, № 4. С. 45–59.
14. Глазьев С.Ю. Экологическая модернизация промышленности в России // Вопросы экономики. 2018. Т. 5, № 2. С. 78–95.
15. Орипов У.И. Ўзбекистонда яшил иқтисодиётга ўтиш масалалари. Тошкент: Иқтисодиёт институти нашриёти, 2019. 148 б.
16. Ёдгоров Ш. Қайта тикланувчи энергия манбалари ва уларнинг иқтисодиётдаги ўрни. Тошкент: Ўзбекистон Миллий университети, 2021. 132 б.
17. Каримов А. Ўзбекистонда барқарор ривожланиш ва яшил иқтисодиёт. Тошкент: Фан ва технология, 2022. 175 б.

18. Ўзбекистон Республикаси Президенти. PQ-4477-сонли “Яшил иқтисодиётга ўтиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги қарор. 4 октябрь 2019 й. URL: <https://president.uz> (дата обращения: 17.03.2025).
19. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. Яшил иқтисодиёт бўйича миллий ҳисобот. Тошкент, 2023. 98 б.
20. MDH Integratsion tadqiqot markazi. Markaziy Osiyoda yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha tahliliy hisobot. Москва, 2022. 156 б.
21. Abdulazizov K. U., Sherzod I., Abdulkhodinevna S. M. Improving the methodological basis of accounting for financial assets // International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research. 2022. Vol. 11. P. 34–39.
22. O‘G‘LI I. S. X. Tendencies of industrial development in Namangan region // International Journal of Research in Commerce, IT, Engineering and Social Sciences. 2022.
23. Иброгимов Ш. Промышленное производство Наманганской области: особенности развития // Экономика и социум. 2022. № 2-2(93). С. 634–640.